

EVANGELIKUS ŐRÁLLÓ

EGYHÁZI ÉS TÁRSADALMI HETILAP.

Megjelenik hetenkint egy íven.

Kéziratokat, előfizetési díjakat, hirdetések szövegét és díját a szerkesztő-kiadó címére kell küldeni.

FELELŐS SZERKESZTŐ-KIADÓ:

GEDULY HENRIK evang. lelkész,
NYIREGYHÁZA.

A lap ára: Egész évre 12 K
Félévre 6 K
Negyedévre 3 K
Egyes szám ára 40 fillér.

* Hirdetés ára oldalanként 40 korona. *

TARTALOM-JEGYZÉK: **Vezércikk:** Vigyázzunk a missiókra. (V. H.) — Szabadsajtó és a protestantismus. (Folgt. köv.)
Zsilinszky Mihály. — Jelentés az adóalap tárgyában. — **Gyászrovat.** — **Külföld.** — **Belélet.**
— **Irodalom.** — **Pályázatok.** — **Hirdetések.**

Vigyázzunk a missiókra.

Az időrend figyelembevételével mellett minden t. olvasónk azt hihetné, hogy jelen sorokkal a pogány missió érdekeinek buzgó, lelkes felkarolására intünk. Hiszen alig pár óra választ el Vizkereszt ünnepétől, a mely első sorban annak a nagy szellemi érdekközösségnek ébrentartására emlékeztet, a mely az egész világon szétszórt keresztyénség tagjai között kívánatos és a mely érdekközösség határainak kiterjesztése képezi épen a pogány missiók soha elége nem méltányolható, nagy és szent evangéliumi feladatát.

Am mi — bár szívünk szerint mélységes szeretettel és bemső hevülettel gondolkunk a pogány missiók magasztos evangéliumi munkájára, — ezidőszerint mégis a saját magyarhoni evangéliumi missiói pontjaink ügyét kívánjuk szóvátenni és az összes illetékes tényezők szeretetteljes, gondos figyelmébe ajánlani.

Az incidens, a melyből kifolyólag e sorokat írjuk, a következő.

E sorok írója egyik, egyházi és iskolai téren egyaránt kiváló tisztet betöltő barátjának felesége ezelőtt öt esztendővel igazi karácsonyi hangulattal megírt levelet kapott egyik barátnőjétől, a ki Zomborban lakik. Lelkes öröm vonul át a levél minden során. Írója, egy, már akkor is előrehaladott korú, erős-katholikus családtagoktól körülvevett, buzgó evangélikus úrnő boldogan jelenti itteni barátnőjének, hogy Isten kegyelemmel tekintett rájuk, sikerült szervezni az evangélikus missiót, ennek élére nagy rokonszenvvel és nagy várakozásokkal fogadott lelkészt állítani, csinos templomot építeni, azt a kor izlésének megfelelően berendezni, a miben egy oltárterítő adományozása által ő maga is kivette a kötelességből öt megillető részt.

Most, a levelesben beállott hosszabb szünet után a zombori evang. úrnő megint megszólalt. De ez a karácsonyi levél merő ellentéte az öt esztendőnek. Mély bánat rezgi át az élete alkonyán álló úrnő levelének minden sorát. És bánatának főoka — nem az alkony, az esthajnal egyre növekvő árnya, — de annál sokkal mélyebben fekvő, szív-reható keserűség. Keserűség a felett, hogy a gyönyörű fejlődést ígért zombori missió a széthullás, a szétesés, a teljes pusztulás stádiumába jutott, — a rokonszenves, derék lelkésznek nincs ki számára az ígét hirdetni, a csinos templomot rövid idő alatt be lehet és be kell zárni, a zombori missió *fiziológiai értelemben csőd alá került.*

Tehát öt év alatt állott be ez a szomorú változás. Öt év alatt az egykor lelkes, áldozatkész zombori missiói hívek az elviselhetetlen nagy egyházi adóteher súlya alatt megfeledkeztek az egyházuk iránt tartozó hűségéről, elfeledkeztek egykori nagy áldozatkészségükről, lelkes szervezkedésükről, az evangélium földi és mennyei áldásairól — és a buzgó pápista propaganda ölébe hulltak, maguk után csak gyászt és siralmat hagyva azoknak a keveseknek a szívében, a kik *ma még* evangélikusoknak vallják magukat Zombor városában.

Öt év alatt! Az alatt az öt év alatt, a melynek folyamán a protestáns egyházi sajtó nem győzte kongatni a vészharangot, nem győzte eléggé figyelmeztetni az egyház élén állókat, felügyelőket, főgondnokokat, püspököket, gyűléseket, konventeket, közös protestáns bizottságot: tegyenek meg mindent, állammal, kormányjal, országgyűléssel szemben, tegyenek meg mindent saját egyházi életünkön belül szervezés, lelkesítés, látogatás és áldozatok által arra a célra, hogy evang. egyházaink kellő anyagi és szellemi erővel,

tömörítéssel és szervezéssel felvehessék a harcot az előrenyomuló róm. kath. propagandával szemben.

Egy szépen meginduló, szép reményekre jogosító élő evangéliumi szervezetnek a mostoha viszonyok súlya alatt ez öt éven át kellett elpusztulnia. Felérhet-e a sok közigazgatási uton elfogyasztott tinta és papiros, gyűlési költség és szónoklatok csak egyetlenegy ily kisebb, de élő egyházi szervezet elpusztulásával?

Meg kell jegyeznünk, hogy ezidőszerint nem állott módunkban a zombori missió e szomorú állapotáról megfestett kép hűségét ellenőrizni. De részben az ottani lelkésznek az egyetemes gyűlésen történt felszólalásából, részben hozzánk küldött és lapunk hasábjain között fejtegetéseiből következtetve hitelt kell adnunk e magánúton tudomásunkra hozott értesítésnek és ennél fogva komoly kötelességünk figyelmeztetni minden illetékes tényezőt, mentsenek ott és addig, a hol és a meddig van mit menteni, ne alkalmazzák a szabályt a maga rideg papiros-jellegével, de bocsátkozzanak le az élet parancsoló szükségleteihez; adjanak, ha kell, több segélyt a missióknak, kevesebbet a teherbíró egyházaknak, mert ha valahol, úgy a zsenge szervezetű missiói egyházakra áll az, hogy: summum jus summa injuria. Az egyetemes adóalapi szabályrendelet módot ad kivételes intézkedésekre. Úgy emlékszünk rá, maga az egyetemes gyűlés is jóindulattal tárgyalta a missiók kivételes segélyezésének ügyét. Siessenek tehát a segélyakcióval fent — és siessenek a pásztorok lent, hogy senkit lelkiismereti felelősség ne terheljen híveink elvesztéséért. Újból kérjük őket: vigyázzanak a missiókra.

G. H.

Szabadsajtó és a protestantismus.

Irta: Zsilinszky Mihály.

Aki az emberiség újkori fejlődését és kulturális haladását ismeri, az bizonyára tudni fogja, mit jelent az a két szó, mely e sorok címét viseli. Tudni fogja azt is, hogy a sajtószabadság és a protestantismus két olyan ikertestvér, két olyan kulturális tényező, melyek nélkül a mai közéletet már elképzelni sem lehetne.

Mind a kettő a szabad gondolatnak, a szabad lelkiismeretnek és férfias meggyőződésnek támasza, védője és erősítője. Mind a kettőnek állandóan közös

két nagy ellensége van: a politikai zsarnokság és a vallási fanatizmus. Ez a két ellenség rendszeresen együtt jár. Főtulajdonságai közé tartozik az, hogy midőn a maga részére megköveteli a korlátlan szabadosságot, ugyanakkor nem tűri el másoknak gondolatbeli és férfias meggyőződését; nem ismer sem jogot, sem igazságot.

Pedig bátran elmondhatjuk, hogy a művelt világ a szabad sajtónak és a protestantismusnak köszöni a politikai, a társadalmi és egyházi kulturális haladás legbecsesebb vívmányait!

Szinte hihetetlennek látszik, hogy a kulturális és erkölcsi haladásnak ez a két kipróbált hatalmas tényezője valaha ellentétbe juthasson egymással. Hiszen a protestantismus világszerte s így hazánkban is nagyobb részben a sajtónak köszönheti elterjedését és megerősödését. Gutenberg találmánya világörténelmi jelentőséggel bír. Ezt a reformatori lelkű férfiak csakhamar felismerték és a nyomdák felállításával igyekeztek eszméiket és tanaikat terjeszteni.

Ilyen tények után valóságos képtelenségnek tűnik fel, hogy a XX. században protestáns evangélikus előkelő férfiak merényletet követhetnek el a sajtó szabadsága ellen.

Fájdalom ez is megtörtént itt saját hazánkban, amire — tudtommal — hazai prot. egyházunkban példa nincs. Ezért érdemes, sőt szükséges róla megemlékezni és — a gondolat és meggyőződés szabadsága nevében ellene tiltakozni.

A pápás egyház kebelében a szabad gondolat elnyomása közönségesen ismert traditio. Ott évszázadok óta »Indexre« kerülnek az olyan irodalmi művek, melyeket az illető pápai inquisitor urak veszedelmeknek tartanak. Bajos volna felszámítani azoknak a becsületes, jeles theologusoknak és természettudósoknak a neveit, akiket szabad tudományos meggyőződések közlése miatt a legkínosabb tűzhalálra ítélték. Az ilyen istentelen kegyetlenség az evangéliumi prot. egyházban sohasem volt divatban; jöllehet ellenkező nézetű emberek itt is gyakran állottak egymással szemben.

A mai magyarhoni evang. protestáns egyháznak más a baja! Itt ma nem sokat törődnek azzal, hogy minő vallási meggyőződése, vagy theologiai iránya van a lelkésznek. Azt sem nagyon vizsgálják, hogy minő az erkölce, lelkési lelkiismerete, buzgósága és népszerűsége; de azt igen, hogy megbízható »hazafi«-e, és minő politikai párthoz tartozik!?

Ezt az irányzatot veszedelmesnek találom, mert a mai nihilistikus, tehetetlen, erkölcstelen és elvtelen pártpolitika, mely már is megmérgezte az egész társadalmi életünket, végromlással fegyveti az egész evang. egyházat. Ismétlem, hogy *végzetes útra tértünk*, midőn a *nemzetiségi kérdést*, melyet az egész művelt világ kiválóan politikai kérdésnek tart, elgondoltuk behur-

czolni az evang. egyház csendes birodalmába. Ugy látszik elfelejtettük a trójai ló behurczolásának históriáját. Ebből származnak a gyülekezeteinkben folyó villongások, egyenetlenségek és pártoskodások.

Jaj az olyan lelkészeknek, aki önálló meggyőződést mer nyilvánítani és ennek férfias kifejezést adni! Az egyszerre gyanússá válik, — és családját a legnagyobb veszedelemnek teszi ki.

Legújabbban a politikai üldözésnek egészen új formája merült fel, melyről — személyes vonatkozások nélkül — érdemes megemlékezni azért, mivel ilyen eset a magyar protestantizmusnak közel 400. százados történelmében, legalább tudtommal, nem fordult elő.

Sajtó útján elkövetett vétségéről van szó — mely a sajtótörvény mellőzésével, egyházi rendes törvényszék elé vitetett. Ne keressük egyelőre az indokot, mely erre alkalmat adott; úgyis kitalálhatja mindenki, hogy ismét nemzetiségi kérdésről, tehát a *pártpolitika* kinövéséről van szó, mely nem igen tiszteli az erkölcsöt, sem a becsületes meggyőződést, még kevésbé a protestantizmusnak régi elveit.

Tudjuk, hogy a magyarhoni evang. egyháznak sajtótörvénye nincs. A E. A. 324 §-ban fel vannak sorolva mindazon vétségek, melyeknek *elkövetője* kérdőre vonandó és megbüntetendő. De ezek között *sajtó útján elkövetett vétségéről* szó sincs! Nem is lehet, mert az evang. protestáns egyháznak a reformációtól kezdve mindig az volt egyik *legfőbb elve*, hogy a *gondolat és meggyőződés szabadsága szent és sérthetetlen*. Ezt még az ellenfélnél is tisztelni kell. Ez a szabadság *nagy kincs*, melyet nézetem szerint megvédelmeznünk szent kötelesség. Ez a szabadság nemcsak merész újításokra *jogosít*, hanem az elienvélemény és más meggyőződés *eltűrésére is kötelez!*

Egyedüli orvosság a sajtó szabadságával szemben a komoly érvekkel való czáfolat és visszaverés. Ha pedig becsületsértésről van szó, ennek megtorlásáról a *sajtótörvény* gondoskodott.

A bűnös bűnhődjék érdeme szerint a *fennálló törvény értelmében*. Ez olyan elv, melyet nem szükséges indokolni. Jogi elvül van elfogadva minden művelt államban, hogy bírói hatalmat csak olyan delictum felett lehet gyakorolni, melyre a *törvény ad hatalmat*; és csak *oly módon*, a minőt a törvény kijelöl. A régiek ezt úgy fejezték ki: Nullum crimen sine lege; nulla poena sine lege. Ahol a törvény nem ad hatalmat, ilyen hatalmat általában senki sem gyakorolhat. Aki ez ellen vétkezik, az törvényteleniséget sanctionál. Az állam nem hatalmazta fel a protestáns egyházat arra, hogy a sajtóvétségek felett ítélkezhessek. De a prot. egyház *ilyen jogot*, ilyen hatalmat nem is kérhetett, mert ezzel saját létének egyik alapelvét sértette volna meg.

Gondoljunk csak Luthernek és a többi reformá-

toroknak a pápai absolutizmussal folytatott nagy küzdelmeire s ebben a sajtónak mérhetlenül nagy szolgálatára. Gondoljunk az újkor mindazon bölcsészeire és államférfiakra, akik a sajtószabadság védelmére keltek a lelki zsarnoksággal szemben!

Ki ne ismerné Luthernek azt a híres mondását, hogy „Az eretnekeket nem tüzzel, hanem *írással* kell meggyőzni. Ha — u. m. — táalentumos embernek kellene tartanunk azt, aki az eretnekeket *érvek hel ett tüzzel* győzi meg: akkor a hóhér volna a világ legnagyobb tudósa. Csak máglyára kellene kötni az ellenfeleket, miután erőszakkal hatalmunkba ejtettük.

Ki nem tudná, hogy *Kálvin* milyen nagy sülyt helyezett a sajtó szabadságára. Mikor a genfi tanács egyik kiadandó munkáját előleges *censurának* akarta alávetni, Kálvin annyira felháborodott, hogy kéziratát inkább a tűzbe akarta dobni, semhogy gondolatait és meggyőződését megváltoztassa.

Beza Tivadar nagy művet irt »De haereticis, quid sit cum eis agendum, variorum sententiae« cím alatt. Ebben többek között azt mondja, hogy „a keresztény könyörületesség határozottan tiltja, hogy *különböző nézeteikért* az emberek egymást öldököljék . . . a lelki dolgok feletti ítélkezés nem tartozik az emberekre.“ Ebből vonja le, hogy nem ítélhetik el és nem büntethetik meg az eretnekeket.

Milton „Az elvesztett paradicsom“ nagy költője és az angol parlament tagja, az *Aeropagitikában* lelkesen védelmezte a sajtó szabadságát. „Aki embert öl — mondá — az értelmes lényt ölt meg; de aki jó könyvet semmisít meg, az magát az értelmet pusztítja el s az istenségnek saját megnyilatkozását . . . A *censura* nemcsak az emberi értelmén elkövetett sérelem, hanem olyan teljesen hiábavaló találmány, mely czélját sohasem éri el. Meg akarja övni a szellemeket és a szíveket az erkölcstelenséggel való érintkezéstől; de szem elől téveszti, hogy a rossznak szemlélete undort kelt bennünk, sőt gyakran az ellene használandó fegyvert is kezünkbe adja; szem elől téveszti, hogy a bibliai paradicsomi végzetes álmából *egyidejűleg szökkent* ki, mint ikerpár, a *jó* meg a *rossz*. S végre, hogy csak *együtt* tenyésznek s nem érthetjük meg az egyiket, ha nem ismerjük a másikat . . .

Ha annyira félünk a megfertőztetéstől, le kell mondanunk a kritikáról; el kell tiltanunk magát a *bibliát is úgy, amint a pápisták teszik* . . . Nem, nem szabad bebörtönözni a szellemet. Elérkezett immár az idő, hogy nyilvánosan lehessen beszélni és írni minden közérdekű tárgyról. Tomboljanak bár egyszerre az összes tanok viharjai e földön, *az igazság sikra szállt*; *hadd vivjon csatát a tévedéssel!* Látta-e valaha valaki, hogy szabad és nyílt küzdelemben az igazságot legyőzték volna?! . . .

Ezt Milton a „Királyok és bírák felelősségéről“ szóló híres munkájában írta meg.

Ha volna még evang. protestáns ember ebben

az országban, aki a sajtó szabadságának áldásaiban kételkednék, az olvassa el Helvetiusnak, Holbachnak és Rajnálak erre vonatkozó műveit. Olvassa el a francia enciclopedista szabadgondolkozókat is. Most még hadd álljon itt az angol nemzet egyik nagy fiának, Sheridánnak nyilatkozata a szabad sajtó nagy értékéről: »Inkább ne legyen parlament, de legyen sajtószabadság; inkább mondjunk le a miniszterek felelősségéről, a habeas corpus actáról, az adómegajánlás jogáról, mint a sajtószabadságról; mert ez képes lesz mindezeket ismét visszaszerezni!

Ime, így gondolkoznak a becsületes szabad lelkek a sajtószabadság értékéről világszerte! Még Magyarországon is! Terünk nem engedi, hogy több hasonló idézetet jegyezzünk fel. Ám olvassa el bárki azon számos hazai jeleseink szabad felfogását a sajtóról, akik gróf Schéchenyi István korában éltek. A protestáns Wesselényit és Kossuth Lajost itt mellőzhetjük, mert hiszen ezek a reformáció szellemében nevelkedtek. De különös tisztelettel kell megemlékeznünk olyan *katholikus* hősökről, aminő volt egy B. Eötvös József, Deák Ferencz, és maga gróf Széchenyi István. Milyen óriási toronymagasságban állnak ezek azon apró protestáns akarnokokhoz képest, akik megfélemlítve saját vallásuk főbb elveiről, csupán politikai elfogultságból és sértett ambícióból hajlandók egy védtelen ev. papnak „*Gondolatait és Elmékedéseit*” megölni — őt magát pedig gyűlési apok között egyházi törvényszék elé hurcolni!

Ugy látszik a sajtószabadság ellenségei teljesen megfélemlítettek azon *előzményekről*, melyeknek természetes következése volt hazánkban a törvény, mely szerint „*gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti.*”

Ezt a politikai hatalommal és az ezt híven támogató római kath. főpappal folytatott *hosszú és elkeseredett harczok előzték meg!* A szólás- és a sajtószabadság két hősenek, B. Wesselényi Miklósnak és Kossuth Lajosnak bebörtönzéséből, — amint tudjuk, egy szabadságszerető és öntudatos új nemzedék keletkezett, a börtönök sötétségéből a magyar nemzet szabadságának fénye világította meg a közeledő nagy események útját.

Ez a történelemnek vigasztaló nagy tanulsága — a Golgotától kezdve egész napjainkig!

A kormány emberei és ezeknek vak szolgálói akkor is forradalomtól rettegetek. Ezek az emberek — írja Deák F. Kossuthnak 1836. szeptember 10-én — makacsul háttal fordítanak a felkelő napnak s önarnyékukat iszonyú rémnek nézik. Pedig ha ismernék a hazát, ismernék az embert és embereket, szintúgy tudnák, mint mi tudjuk, hogy alig van ország Európában, hol kevesebbet lehetne revolúciótól tartani, mint jelenleg nálunk . . . De ők félnek s még a bokorban mozgó nyulat is rablóknak nézik. Pedig

„est genus unum stultitiae nihilum metuenda timere.“
Mondja Horác.

Ilyenféle lelki állapotban vannak azok is, akik az evang. lelkészekben hazaellenes törekvéseket keresnek s e miatt készek megölni magát a szabadságot, magát az egyházat is! A sajtó szabadságának ellenségei hamis jelszavakkal mindig bűnös úton járnak és mindig erőszakos eszközökhöz nyúlnak. Ennek csak egyetlen *egy üdvös következménye* van; az, hogy öntudatlanul és akaratlanul is *üdvös ellenhatást* teremt a romlatlan kedélyekben.

Gróf Széchenyi Istvánnak e tekintetben is legtisztább felfogása volt. A sajtószabadságot nagyra becsülte; de szükségesnek tartotta figyelmeztetni a hazafiakat arra, hogy a világossághoz nem szokott nemzet úgy járhat, mint a láng felé röpülő molypille, mely a világosság forrásához közeledve, szárnyait leperzseli. Kívánja, hogy a magyar ne legyen *a magát megperzselő légy!* „Ám súrlódjanak az eszmék, de személyileg, ahol csak lehet, olvadjunk össze a legőszintébb barátságra.“ Ez az okos beszéd.

Természetes azonban, hogy mint minden szabadsággal, úgy a *szabad sajtóval is vissza lehet élni.* Sokan vissza is élnek az által, hogy bosszúból eszmék helyett *egyéneket* támadnak meg igaztalanul. Erre azonban az a válasz, hogy aki ezt teszi, az bűnhődjék, — de magát a sajtó szabadságát nem kell kártoztatni.

Ugyanaz a törvény, mely a sajtó szabadságát biztosítja, gondoskodik arról is, hogy a *büntetőjogi felelősség fentartassék.* A becsületsértés annál szigorúbban büntetendő, mivel az sajtó útján elkövetve, szélesebb körre hat s ezért súlya is emelkedik.

Az 1848: 18. t. cz., midőn kimondja azt, hogy gondolatait sajtó útján mindenki szabadon közölheti és terjesztheti, ugyanakkor azt is megmondja, hogy *mit kell* a sajtó útján való közlés alatt *érteni* és mit kelljen *sajtóvétségnek tekinteni!* Végre kimondja azt is, hogy sajtó *vétségek* felett *nyilvánosan (!) esküdtszékek* ítélnek — az is ott van, hogy *miképpen!* A 29. §. pedig kimondja, hogy *minden sajtóvétség ezen törvény szerint* ítélendő el.

Csodálatos, hogy az evang. protestáns egyház nem akar tudomást venni ezen törvény intézkedéséről! Mintha félne a *világosságtól*, mely neki is életető lelke; mintha rettegne az *igazságtól*, melynek keresése egyik főfeladata, — és mintha fázna a *jog és törvény* uralmától, mely neki életet és biztosabb fejlődést biztosít. Ez valóságos *rejtély*, — melynek magyarázata azonban nem valami nagyon nehéz feladat. De annál szegyenletesebb egy erkölcsi testületre, mely magát öntudatlanul politikai eszközül használtatja fel az igazságos és törvényes út kikerülésére.

Ilyen körülmények között félni lehet attól, hogy a társadalmi élet minden rétegeibe betolakodó isten-

telen párt politika megeszi az evangélikus egyházat, — a romlott gyermek saját szülőanyját! Valóban éles látása volt Bodenstedtnek, a híres német tudósnek és költőnek, midőn társadalmi lapjából kizárta a párt-politikát és czimfelirata alatt ezt a jelszót nyomatta le: „Die Politik verdirbt den Charakter!“ Mi hozzá tehetjük azt is, hogy: verdirbt auch den Charakter der Evangelischen Kirche Ungarns.“

Miben áll az evangélikus protestáns egyháznak az a *charaktere*, az a *főjellege*, mely erősen megkülönbözteti a római egyháztól? Azt talán minden igaz keresztény ember tudja, hogy a férfias meggyőződés szabad kifejezésében és valljuk meg igazán, hogy hazánkban az elvtelen és erkölcstelen politika már ezt is megrontotta.

Csak nem régen fejtegettem ezt a veszedelmet, mely az én meggyőződésem szerint a hazai három nyelvű evangélikus egyházat a párt politika behurcolása óta fenyegeti. Ujra kérdezem, vajon a titkos érzületek és gondolatok kutatása és büntetése; vagy egyes emberek és családok sorsa felett — indokolás és *felelősség nélküli* — ítélkezés összefér-e az evangélikus egyház jellegével? Vajon nincs-e megrontva, megmérgezve sőt veszélyeztetve az egész evangélikus egyház szelleme, jellege és békés haladása azzal, ha azokat, akik netán egyesekre nézve kellemetlen gondolataikat sajtó útján közlik — evangélikus törvényszék és nem az arra illetékes *esküdtészek* elé állítja?

Vajon, ha erre az útra térünk, mi fogja az evangélikus egyház eljárását a római „szent egyetemes inquisitio“ eljárásától megkülönböztetni? Ha esetleg némely lelkesünk, akár politikai, akár tudományos meggyőződése ellentétbe jön a közfelfogással, vajon azért lehetne-e őt állásától megfosztani? Ezek és más hasonló kérdések gyakran merülnek fel. Megítélésük is nagyon eltérő felfogásokat idéz fel. E sorok írója ilyen esetben a nagyreformátoroktól kér tanácsot, akik elveik igazságáért állásukat és életüket voltak képesek feláldozni. Felmerült eset alkalmából csak nem régen felvetette a kérdést: Lehet-e és szabad-e az evangélikus egyházban bárkit törvényszék elé állítani azért, mert gondolatait — akár kellemesek akár kellemetlenek legyenek is azok — sajtó útján, közli és terjeszti? Nézetem szerint nem szabad. De ha esetleg becsület-sértést követ el, akkor hol keressen a sértett fél igazságos etégtételt és megtorlást? Nézetem szerint az országos törvényben megállapított *sajtóügyi esküdtészeknél*, mely *egyedül* van jogositva *sajtóvétségek* felett itélni. Ismétlem, hogy jogi elv minden művelt államban, hogy bírói hatalmat csak csak *olyan vétség* felett lehet gyakorolni, melyre a törvény ad jogot és hatalmat; és csak *oly módon*, aminőt a törvény kijelöl. Az evangélikus egyháznak ilyen törvénye nincs. Nem is lehet, mert ezzel a szabad gondolatokat, a szabad kritikát, — az az saját létének egyik főelvét sértené meg.

Megvallom, hogy én nem tudom magamat megtalálni egy olyan evangélikus protestáns társadalomba; még kevésbé egy olyan evangélikus egyházi törvényszék szerepébe, melynek tisztelt tagjai az éppen nem irigylendő szellemi hódorságra vállalkoznának. Én az ilyen szereplésben a nagy reformáció egyik legnagyobb vívmányának és leglényegesebb elvének megsértését látom. Éppen azért ragaszkodom abbéli meggyőződésemhez, mely szerint a mi Egyházalkotmányunk *sajtóvétséget* nem ismer. Ilyen felett ítéletet csak az 1848: XVIII. t. cz. értelmében megalkotott *esküdtészek* mondhat. Ennek a törvénynek 29. §-a világosan mondja, hogy *minden sajtóvétség ezen törvény szerint ítélendő meg*.

Alig lehet érteni, hogy *mért* nem követjük a törvény parancsát, és mért követjük inkább a sok politikai szenvedélyt, mely már annyi pusztítást tett sorainkban! Hát csakugyan igaz volna, hogy újabbán prof. iskoláinkban, theol. és jogi akadémiáinkban? protestantismus becsületes elvei veszélyben forognak a Nem hiszem. Ám nyilatkozzanak erről az érdekelt tudós tanár urak!

Én csak azon szomorú *iróniára* mutatok, hogy amíg mi — akik büszkén valljuk magunkat a *világosság fiainak* — *sajtóperekkel* vesződünk, addig a római kath. főpapok, kezdve az esztergomi hercegprímástól le az utolsó püspökig, az általunk üldözött sajtó dicsőítése és terjesztése céljából „*sajtó vasárnapokat*“ rendelnek el, melyeken a népet, nyilvános istentiszteletek keretében felvilágosítják a sajtó áldásairól és mindenütt ünnepélyesen áldozatkésztségre buzdítják híveiket!

Micsoda változása az időknek és az embereknek! Mikor biboros urak, megértvén a *kor intőszavát*, arra szöllibék fel papjaikat, hogy vigyázzanak híveikre; az Isten azért rendelte őket a nép őreivé, hogy az ujkor legerősebb fegyverét, a *sajtót*, kezükbe vegyék: akkor szinte visszatetsző az a kép, hogy ezzel *ellenkezőleg* Luthernek fiait, a politika posványába tévedt magyarhoni evangélikusok bizonyos középkori fanatizmussal a felett veszekeszenek, hogyan kell megőlni a szabad gondolatot, a szabad kritikát, mely egyeseknek talán kellemetlen, de a közügynek csak hasznára lehet. Valóban úgy tesznek, mint azok a gyermekek, a kik behúnnyják szeméiket, hogy mások ne lássák őket!

Elvakultságunkban nem látjuk a Rómából állandóan fenyegető veszélyt; nem értjük, mit tesz az *«omnia restitua in Chirstao»*, és nem mérlegeljük hogy az egymást érő klerikális decretumokkal párhuzamosan dolgozó kalksburgi lelkü vallás- és közoktatásügyi miniszter rendeleteinek és külföldről behozott szerzeteseinek és apáczáinak mi lesz a természetes következménye! Évek óta gyűlésezünk, sopánkodunk, panaszkodunk, de nem cselekszünk.

(Folyt köv.)

Jelentés az adóalap tárgyában.

Az egyetemes adóalapi bizottság 1909. december 15-én tartotta ülését, a melynek főbb megállapításai a következők: 1. Egyetemes felügyelő előadja, hogy az előadók munkájuk nagyrésztével elkészülvén, az előző megállapodáshoz képest a mai napra egybehívta az ülést és felhívja az előadó biz. jegyzőt, hogy előterjesztéseit tegye meg. Az előadó általánosságban jelentést téve, előterjeszti azokat a javaslatokat, amelyeket az előadók előzetes értekezletükön megállapítottak. Ezekhez képest a bizottság a tett javaslatokat elfogadva a következő javaslatokat hozta. a) javasolja az egyetemes közgyűlésnek, hogy az egyetemes alapról szóló szabályrendeletbe vétessék fel, hogy a segélykérvények a lelkészek és tanítók híványával és az egyházközségek ingatlanaira vonatkozó kataszteri birtokkével szerelendők fel: javasolja továbbá, hogy a közmunka szolgáltatások megváltása rendeltessék el, illetve mondassék ki, hogy a közmunkák az 1913. évig okvetlenül megváltandók és a segély megadása ezen feltételhez köttetik; javasolja, hogy a zsinati törvényekbe vétessék fel oly rendelkezés, hogy az egyházközségek számadásaiba úgy az egházközségeknek, mint a lelkészeknek és tanítóknak járó terménybeli szolgáltatások is felveendők. javasolja továbbá, hogy a számvevősékek a jövőben a segélykérvények és különösen a rovatos ívek, számadások és költségvetések felülvizsgálatára nézve megfelelő utasításokkal láttassanak el. — b) kimondja a bizottság, hogy a mendikánsokra fordított jótékony adományok egyházi adó természetével nem birnak, hogy a földek művelésére szolgáltatott munka értéke holdanként 30, 40 koronával vehető csak számításba és hogy a megszavazott segély összegek első sorban, az adózási, különösen pénzügyi aránytalanságok megszüntetésére fordítandók. c) Végül kimondja a bizottság, hogy az elkészen beérkezett folyamódásokra nézve a késedelmet igazoltnak tekinti és ezért ezeket is tárgyalás alá veszi, a rimabányai lelkésznek levelét pedig, aki a köteleességszerűen bekívánt adatok bekérésében felesleges komédiát lát és ezért a segélyről lemond, az illetékes püspökhöz teszi át. 2. Ezek után a bizottság tárgyalás alá vevén ama kérvényeket, amelyek az előadók által feldolgoztattak, az idecsatolt jegyzékekben felsorolt egyházközségeknek az ott kitüntetett segélyösszegeket szavazza meg oly fentartással, hogy ez még nem végleges kiosztás, sőt az összes kérvények felülvizsgálatához képest módosítás alá is eshetik. A csatolt részletes jegyzékek szerint átutal a bizottság és ennek eszközzésére utasítja a pénztárost, a tiszai egyházkerületnek: 26470 koronát, a dunáninneninek: 105300 koronát, a dunántulinnak: 79551, a bányainak 35587 koronát és felkéri a püspököket, hogy a segélyösszegek felosztását a küldött jegyzékek értelmében a fentebbi fentartás közlésével eszközölni sziveskedjenek. 3. Ezek után elhatározza a bizottság, hogy az előadóknak kiadassanak az összes még eddig fel nem dolgozott ívek, hogy az elfogadott elvek figyelembevételével megállapítható legyen úgy az állami adó, mint az egyházi teher végösszege, amelynek alapján a végleges százalékarány megállapítható és a segélyek kioszthatók legyenek. Az előadók felkéretnek, hogy e részbeni munkálataikat jövő évi február hó közepéig elkészíteni és az eredményt a bizottság jegyzőjével közölni szivesedjenek, hogy a végleges szétosztás február hó végén, vagy márczius hó elején eszközölhető legyen.

GYÁSZROVAT.

Urbán Adolf.

1831—1909.

Ev. egyházunk egy hűséges, nemeslelkű, puritán jellemű lelkipásztorral ismét szegényebb: *Urbán Adolf* nyugalmazott hanusfalvi (Sáros megye) lelkész 1909. december 30-án Eperjesen jobb létre szenderült. A megboldogult valódi mintaképe volt a hithűségnek, apostoli buzgalomnak, szelidségnek. Lelkében magasztos eszmék éltek, szívét végtelen szeretet töltötte be. Hirre, dicsőségre, kitüntetésekre nem vágyott, az ő jutalma a teljesített munkának és kötelességnek megnyugtató érzése volt. Sokat küzdött, nélkülözött, szenvedett, de mindent nyugodtan tűrt a Krisztusért. Mikor egy-két évvel ezelőtt beszélgettem az öreg úrral otthonában az életről, a nyomorról és szenvedésekről, azzal mondotta, hogy sokkal kevesebbet szenvednének az emberek, ha az élettől nem várnának oly sokat. Mert az élet nem a kényelemnek, hanem a küzdelemnek, nem a boldogságnak, hanem a töviseknek az útja. Ha így tekintjük az életet, akkor örömet, boldogságot nyújtanak életünk derültebb percei, az élet apróbb, véletlen kellemes eseményei s nem esünk kétségbe, ha csapások, szenvedések érnek. S a megboldogult soha sem volt elégedetlen sorsával, pedig életében nagyon kevés volt a napsugár, annál több a ború, családja körében sem volt állandó fészke a nyugalomnak, boldogságnak. — Mint lelkész 51 éven át szolgált az Urat, odaadó buzgalom, lelkesedés, gyöngédség, szeretet jellemezte őt minden ténykedésében. Egy hozzám írott levelében — ezelőtt 2 évvel — azt írja: „Lelkeszi fiteendőimen kívül különös súlyt fektettem mindig a vallás-erkölcsi élet emelésére; meg is telik vasárnaponként a templom, bizonyítéka ennek a perselypénz, a mely évenként, az offeroriumokon kívül 250 koronát hoz be. — Gyülekezeteit — a laposit és a hanusfalvit — erkölcsileg és anyagilag teljesen rendbe hozta. — *A megboldogult 26 éven keresztül volt a sáros-zempléni egyházmegye főesperese.* Általános tisztelet és szeretet vette körül, mert atyai szeretettel, igazságossággal, higgadtan vezette az egyházmegye kormányzását. Nagy érdemeket szerzett egyházmegyénkben azzal is, hogy hűséges órállója volt a magyarságnak, a nemzeti államnak. Főesperése alatt jutalmakat úz ki az egyházmegye a magyar nyelv tanításában kiváló tanítók megjutalmazására; 1894-ben a nagyroczei iskolát — az esperesség útján a panszlavizmust — eltörölnéne véleményezte; 1882-ben »a panszlavizmust az esperesség határozottan kárhóztatta s egyúttal kijelentette, hogy ilyen kebelében nincs.« — 51 évi lelkesi hűséges szolgálat után a múlt évben nyugalomba vonult s Eperjesre jött lakni. Nem sokáig élvezte a nyugalmat, december 30-án jobblétre szenderült. Temetése 1910. január 1-én ment végbe. A hanusfalvi ev. egyház a lelkésze és több presbytere által képviseltette magát, sőt megjelent a r. kath. vallásu derék tisztartó *Holónia Ernő* és az ottani körjegyző; *Csekonyák Béla*; ott volt továbbá *Hajdu János* főesperes, *Liptai Lajos* alesperes, *Dr. Wallentinyi Samu* esperességi főjegyző, *Körtvélyyessy Béla* egyházfelügyelő, *Szutórisz Frigyes* coll

igazgató. a városi ev. tanítóegyesület több tagja stb. A gyászbeszédet *Korbély Géza* tartotta igazi szónoki művészettel rajzolva meg a megboldogult pályáját, nemes egyéniségét, szívjóságát; Liptai Lajos tótul méltatta a megboldogult érdemeit szívből jövő, szívhez szóló szép szavakkal; az esperesség nevében pedig Hajdu főesperes búcsúzott el meghatóan tőle. — Legyen áldott az elhunyt hűséges lelkipásztor emlékezete.

Dr. Wallentinyi Samu

KÜLFÖLD.

Ausztria. A „Los von Rom“ megindulása óta egyre azzal gyanúsították az evangélikusokat, hogy németországi pénzzel lélekvasárlást űznek. De az ultramontanok e pusztán a légből kapott vádat sohasem tudták bebizonyítani. Most törvényszéki megállapították, hogy a marburgi (Dráva mellett) róm. kath. plébános Gáberc foglalkozás nélküli iparos segédekét pénzsegélyvel az »egyedül üdvözítő egyház kebelébe« csábított, sőt a megszorult legényeket azzal biztatta, hogy megnyerve még másokat is, *még több pénzt kapnak.*

London. 1909 év végén ünnepelték Angliában a nagy angol férfiú *Gladstone* születésének százéves évfordulóját. Gladstone pap akart lenni s csak atyja óhajára lépett a politikai pályára, melynek szellemi bacillusai nála nem tettek tönkre a belső embert. Igyekezett őszintén, igazán megvalósítani a keresztény elveket, védve a kis népeket az elnyomás és zsarnokság ellen. Utoljára már a 83 éves aggastyánt állította a királyné bizalma az ügyek élére. A királyné háromszor kínálta meg a „peer“-i címmel; de ő nem óhajtozott címek után, ezzel is tanúságot téve tiszta, puritán lelkületéről. Legnagyobb politikai ellenfele Lord Salisbury, Gladstone halálakor, a felsőházban akként nyilatkozott: „Nagy befolyással volt kortársainak politikai és szociális gondolkodás módjára. Sokáig fogunk reá emlékezni, de nemannyira azon dolgok és tervek miatt, melyeket a politikai élet terén létesített, mint inkább azért, hogy hozzá hasonló nagy keresztény férfiut alig ősmér a iörténelem!“

Island. Deczember 16-án meghalt Island ev. püspöke *Sveinsson*. Régóta betegeskedett s mivel a nagy kiterjedésű szigeten csak lóháton látogathatta meg a gyülekezeteket, nagyon fájlalta, hogy ezen kötelességének eleget nem tehetett. A vallásos élet mélyítésére, a gyülekezetek ügyeinek rendezésére sokat tett e jellemes férfiú, kit önálló gondolkozása miatt a világ hatalmasai nem szerettek.

Dánia. A dán ev. államegyházban 1903-ban törvényhozásilag létesítették a gyülekezeti egyháztanácsot, mely a gyülekezet anyagi és adminisztratív ügyeit intézte és melynek véleményét a lelkészek kinevezésénél meghallgatták. Ez lett volna alapja a presbyteri egyházszervezetnek. A demagóg politikusok forszírozták legjobban e rendszert, melynek pár évi uralma alatt már is kezdett befészkelődni a politika az eddig attól intakt dán ev. országos egyházba. A radikális új miniszteriumban a közoktatási miniszteri tárczát egy ev. lelkésznek adták, míg eddig rendszeren a vidéki lapok szerkesztőivel töltötték be az állást. Az új miniszter vezetése alatt sikerült a gyülekezeti egyháztanács megszüntetése. A püspökök kijelentették, hogy

a lelkészeknek királyi kinevezése ajánlásánál tekintettel lesznek a gyülekezetek jogos óhajára. A gyülekezeti és egyetemes egyháztanácsot a jövőben úgy akarják megalapítani, hogy a politika eszközévé ne válhasson az egyházszervezet.

Az egyházi ügyek parlamenti tárgyalásánál Borgbjerg szocialista vezér megemlítve azt, hogy létezik nemcsak keresztény, hanem szabadgondolkodó dogmatizmus is, akként fordult az egyházi körök felé: „a keresztény gyülekezetek ne féljenek a szociáldemokrata kormánytól; mert az alatt lesz legjobb a helyzetük. Mi szociáldemokraták nem harcolunk a szellemek ellen, hanem a földi realitásokkal küzdünk, hogy a társadalmi rendet átalakíthassuk.“ De a keresztény gyülekezet Dániában is jól ősméri a szociáldemokrata urakat. Lapjaik karácsonykor rendszeren vad kirohanást intéznek az egyház, a kereszténység ellen.

Négy év óta a koppenhágai egyetemi ifjuság városzerte karácsony előtt adományokat gyűjt a szegény családok részére. Ez évben ezen gyűjtés 13,000 koronát eredményezett.

BELÉLET.

Az elemi népiskolák taudijmentessége tárgyában a vall. és közokt. miniszter 150.000/909 sz. rendeletével felhívja a közigazgatási bizottságokat, hogy a felekezeti és községi iskolák idevonatkozó kérvényeit *f. é. február 15-ig* kérjék be és márczius végéig tegyenek felterjesztést a tandíjaknak az állampénztárból fedeztetése ügyében. A jelzett miniszteri körrendelet szerint „államsegéllyel csakis azon összegek pó olhatók, melyek a tanítói javadalom megállapítása alkalmával kifejezetten tandíj és felvételi díj címén biztosítottak és mint ilyenek a tanító javad. jkvében és díjlevelében tényleg szerepelnek.

Kápláni meghívások. A győri ev. gyülekezet hitoktató segédlelkésznek meghívta Mészáros István pápai káplánt, — ennek helyére egyházkerületi s lelkésznek berendeltetett Németh Sándor Véséről.

A congrua. A 1910. évi állami költségvetés hiányában a kormány a congruát a lelkészeknek nem utalványozta ki. A darabontok annak idején vállalták a felelősséget és kiutalták.

Hálás hívek. A korponai egyházat néhai Kliment Lajos lelkész betegeskedése alatt és halála után Vitális Gyula tótpelsőczi lelkész részesítette lelki gondozásban; ezért a korponai hívek hálájukat azzal tanúsították volt adminisztrátoruk iránt, hogy maguk között eszközölt gyűjtésből értékes brillians gyűrűt szereztek s ezt karácsonyi ajándékkul küldöttségileg nyújtották át neki. Szép példája ez a lelkészi szolgálatot megbecsülő hívek elismerésének.

Iskolaügy. A tanügyi kormány 136206/909 sz. rendeletében jelzi, hogy 400 „nem állami, egy tanító és egy tantermes hatosztályú elemi népiskolák között“ *taneszközöket* fog kiosztani. Az eziránti kérvények 1910. évi január 15-ig benyújtandók a miniszteriumhoz czimezve az illető tanfelügyelőségekhez.

Lelkészválasztás. A horhádi egyház (Zólyom megye) Králik Ervin mezőberényi segédlelkészt választotta rendes lelkészeül.

Egy kérdés? A magyarországi reformátusok 1909. évi egyetemes konventje jegyzőkönyvének 12–28 lapja kimutatja az ő egyetemes adóalapjukból segélyezett egyházak névsorát s azoknak juttatott nagy összegeket. Ők tehát az egyházak adóterhén már könnyítenek. — Azon jzk. a 60–65-ik lapokon elmondja, hogy a vall.- és közokt. miniszter a magyar ref. egyháznak káplántartási kongrua címén 1908-ban 48000, 1909-ben 182000, 1910-re 115000 koronát engedélyezett. A jzk. a 61–64-ik lapokon egész terjedelmében közli az érdeklettek ez ügyben teljesen tájékoztató két miniszteri rendeletet. Részünkről az 1909-ik évben a Bányakerület annyit tett, hogy összeállította a kápláni fizetések kimutatását s megállapította, hogy a mi kerületünk 70–20 (!) koronányi államsegélyt igényel e címen. Az egyetemes felügyelő úr azonban ezen igény bejelentését akkorára halasztotta, mikor a többi kerület is betérjeszti ebbeli követelését. Hogy az illető papok oly tájékoztatlanul ne menjenek a kimutatás készítésébe, mint mi bányakerületiek, nem kellene-e a hivatkozott miniszteri rendeleteket a mi „Órállónkban” közzétenni? *Egy bányakerületi lelkész.* — Igen szívesen vállalkozunk közzétételére, a mint a hiteles szövegnek birtokában leszünk. *A szerkesztőség.*

Kérelem Az egyetemes lelkészi értekezlet azt határozta, hogy a gyűlés előtt istentiszteletet tart szentbeszéddel, az értekezleten bibliai magyarázat, egy tudományos, egy közérdekű felolvasás adassék elő. Kérem a lelkésztársakat, szíveskedjenek nálam ilyenek tartására a vállalkozást bejelenteni. Orosháza 1910. január 4. *Veres József* elnök.

PÁLYÁZATOK.

Pályázat. Tót nyelvben teljesen jártas segédlelkészt keresek. — Javadalma egy szobás lakáson, takarításon és fűtésen kívül havi előleges részletekben 1200 korona s némi mellékjövedelem. — Az állás azonnal elfoglalható.

Szarvas, 1909. december hó 30-án.

2-1 *Kello Gusztáv,*
ev. lelkész.

A besztercebányai evangélikus egyházközség 5 hónapra (f. évi június haváig) egy lehetőleg mind a három nyelvben, de legalább a magyar és tót nyelvben teljesen jártas **segédlelkészt** keres.

Fizetése egy óra 134 korona. Teendői: segédkezés az összes lelkészi és irodai teendőkben. Az állás azonnal elfoglalható. Jelentkezhetni *Sztehlo Gerő* ev lelkésznél Besztercebányán.

1-1

Kérjük az „Evang. Órálló” igen tisztelt olvasóit, hogy szíveskedjenek könyvszükségletük beszerzése végett minden alkalommal, bármily csekélységre legyen is szükségük, a Luther-társaság ev. könyvkereskedéséhez, Budapest, VIII, Szentkirályi-utca 51. a. fordulni

Könyvkereskedésünk minden izében evang. vállalat melynek gyarapodása érdekében áll minden hitsorsunknak.

Az egyházi irodalmon kívül szállítunk minden hazai és külföldi munkát és iskolai felszereléseket gyorsan és pontosan. **Megrendeléseket közvetlenül hozzánk kérünk, mert utazó ügyünköket nem tartunk.**

Tisztelettel:

A Luther-társaság Ev. Könyvkereskedése.

Koren Pál

magyar és tót-biblikus nyelvű **konfirmációi** könyvecskéje 20 fillérjével kapható Békéscsabán a szerzőnél. Ugyanott nevezettnek többi kiadványai (Jézus hasonlatai 80 fill., csodái 1 kor., szenvedése 5 K, a zsidókhoz írt levél 4 K) az eredeti áron megrendelhetők.

2-1

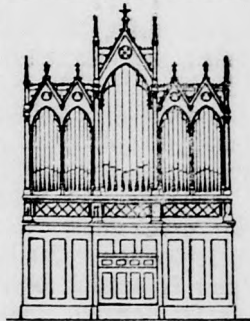
Orgonaépítési műintézet

Rieger Ottó

Hazánk legnagyobb orgonájának (a király orgonájának a koronázási templomban) alkotója, villamos gépekkel berendezett cs. és kir. udvari orgonagyára

Budapest, VII., Garay utca 48.

Cs. és kir. udvari szállító, a Ferenc József rend lovagja. *A párisi, bécsi, stb. kiállításokon kitüntetve.* — Kedvező fizetési feltételek mellett kiváló tiszta légnyomású csőrendszerű (pneumatikai) tartós, nemeshangu orgonákat szállít. 38 év óta 1600 orgonát — köztük a király orgonáját, amely mű 80 változatú és villanyerőre van berendezve — szállított. — **Mindennemű orgonajavításokat és hangolásokat** lelkiismeretes pontossággal teljesít.

Tervezeteket és mintarajzokat kívánatra díjmentesen küld